

Kernwapens in België 50 jaar achterkamertjes-politiek

In november 2013 kunnen we een weinig bekende verjaardag vieren: 50 jaar kernwapens in België. Uit archiefstukken uit de VS blijkt dat in november 1963 de eerste kernwapens op de basis van Kleine Brogel werden gestationeerd.¹ Hun opvolgers liggen er nog steeds: een 20-tal B-61 vliegtuigbommen, eigendom van de VS maar bestemd voor gebruik door de Belgische luchtmacht.

Die verjaardag is een goede aanleiding om eens naar de Belgische politieke besluitvorming rond die nucleaire wapens te kijken. Die kwam onlangs terug eens in het nieuws. België zou in het geheim akkoord gegaan zijn met de modernisering van de hier liggende kernwapens. Dat stelde de Amerikaanse kernwapenexpert Hans Kristensen, die al jaren minutieus elk mogelijk Amerikaans overheidsdocument met betrekking tot kernwapens via de Freedom of Information Act opvraagt en analyseert. Zowel minister van landsverdediging De Crem als voormalig eerste minister Letermé ontkennen in alle toonaarden dat zulk een beslissing door de regering genomen is. Loog er iemand? Nee, al deze uitspraken zijn correct.

Hans Kristensen baseerde zich op een publiek document van het Government Accountability Office, een aan het Congress verbonden onderzoeksinstituut. Dit document over de modernisering van de B-61 kernwapens stelt duidelijk: "In April 2010, DOD and the NATO allies reached agreement on key military characteristics of the bomb"². Maw het Amerikaanse ministerie van defensie en de NAVO-bondgenoten geraakten akkoord over de belangrijkste eigenschappen van die nieuwe kernwapens die de NAVO nodig zou hebben. Dit besluit werd getroffen in één van de gespecialiseerde werkgroepen bij SHAPE, het militaire hoofdkwartier van de NAVO. In die werkgroepen zit ook een gevolmachtigde Belgische militair. Het betreft ook geen besluit om deze kernwapens te plaatsen. Maar een plaatsingsbeslissing is een finale stap in een heel besluitvormingsproces. Wie eerst mee akkoorden sluit over wat voor kernwapens de NAVO nodig heeft, kan op het einde nog moeilijk zeggen dat hij ze niet wil plaatsen. Kortom, sluipende besluitvorming en dat is waar Hans Kristensen op wijst.

De Belgische regering heeft eind jaren '50 enkele principiële beslissingen genomen om deel te nemen aan de nucleaire politiek van de NAVO. Sindsdien is het binnen de NAVO-structuur dat plannen voor die nucleaire verdediging worden opgesteld. België neemt aan die besluitvorming deel via diplomaten of officieren gemachtigd door de minister van buitenlandse zaken of defensie. Wanneer het uiteindelijk tot een plaatsing van kernwapens komt, dan wordt de Belgische regering meestal geconfronteerd met vragen vanuit de NAVO of de VS waarop het eigenlijk geen nee meer kan zeggen zonder terug te komen op eerder aangegane verbintenissen.

Die getrapte besluitvorming heeft gedurende de 50 jaar dat kernwapens in België

1 Robert S. Norris, William M. Arkin and William Burr, Appendix B: Deployments by Country, 1951-1977, Bulletin of Atomic Scientists 1999 55: 66, <http://bos.sagepub.com/content/55/6/66.full.pdf+html>

2 GAO-11-387 Nuclear Weapons: DOD and NNSA Need to Better Manage Scope of Future Refurbishments and Risks to Maintaining U.S. Commitments to NATO, p. 13, <http://www.gao.gov/products/GAO-11-387>

gestationeerd zijn, zelden tot beslissingen ten gronde na een inhoudelijk debat binnen de Belgische regering geleid. En al helemaal niet tot besluitvorming met een hoog democratisch gehalte in het parlement. Eerder tot ongelukken, waarbij de regering geconfronteerd werd met de gevolgen van sluipende besluitvorming of verbintenissen door ministers aangegaan, waarvan de regering in zijn geheel de draagwijdte niet van kende. En wanneer de Belgische regering geconfronteerd werd met de uiteindelijke consequenties, het plaatsen van kernwapens, dan werd daar maar in meegegaan om problemen binnen de NAVO te vermijden. Het parlement werd als lastige zeurkous buiten spel gezet.

Om te wegen op de besluitvorming rond kernwapens moet de minister van defensie zijn verantwoordelijkheid nemen en de Belgische vertegenwoordigers in de NAVO- of SHAPE-comités de opdracht geven om reeds bij het uitstippelen van de militaire strategie van de NAVO vraagtekens te laten plaatsen bij de nucleaire component. In praktijk werd dit nooit gedaan, en al zeker niet door ministers met ambitie voor een internationale functie. Slechts één keer werd de sluipende besluitvorming op tijd gestopt, met name bij de modernisering van de korte afstandskernwapens vlak na de val van de Muur. Tijd voor een overzicht van de Belgische besluitvorming over kernwapens.

Jaren '50: Nucleaire wapenwedloop

De beslissing om kernwapens in West-Europa te plaatsen en ter beschikking van de bondgenoten te stellen, werd in 1957 genomen. Het was deel van de westerse paniecreactie toen de Sovjet-Unie plots een voorsprong inzake ruimtetechnologie leek te verwerven. Die ruimtetechnologie werd geboren in de nucleaire wapenwedloop, waarbij de Sovjet-Unie het Amerikaanse overwicht aan lange afstands-bommenwerpers en kernbommen trachtte te compenseren met de ontwikkeling van intercontinentale raketten.

Op 4 oktober 1957 lanceerde de Sovjet-Unie de eerste Spoetnik-satelliet. Niet meer dan een bol met een radio-zender die meetgegevens in piepgeluidjes doorgaf, maar het nieuws sloeg wel in als een bom. Toen duidelijk werd dat deze technische prestatie ook een enorme propaganda-waarde had, deed de Sovjet-Unie een maand later de stunt nog eens over door de hond Laika de ruimte in te sturen. 40 jaar oktoberrevolutie werd zo luister bijgezet. Dat het arme beestje de vlucht niet overleefde, werd pas na de val van de Sovjet-Unie bekend. De nucleaire wapenwedloop, die al behoorlijk bezig was, kreeg een nieuwe boost. De mythe van de missile gap, of de zogenaamde achterstand in kernwapenraketten, was geboren. Een mythe, want die raketten bleken ongeschikt voor militaire doeleinden en konden al helemaal niet in grote hoeveelheden geproduceerd worden. In de VS kwam president Eisenhower zwaar onder druk. Hij probeerde net op defensie te besparen vanwege een economische crisis. Alle potentiële opvolgers van zowel republikeinse (Nixon) als democratische (Johnson en Kennedy) signatuur begonnen hun kansen om president te worden kracht bij te zetten met een pleidooi voor hogere defensie-uitgaven en investeringen in raketten. Eisenhower sloot zijn presidentschap gefrustreerd af met een waarschuwing tegen de macht van het militair-industriële complex.

Deze politieke druk zette aan tot snelle beslissingen. De VS probeerde snel te repliceren maar een eerste poging op 6 december 1957 om een satelliet te lanceren resulteerde enkel in een hik van één meter gevolgd door een explosie³. In de pers kreeg deze poging koosnaampjes als Flopnik en Kaputnik. Een andere snelle beslissing was om kernwapens ter beschikking te stellen aan bondgenoten, maar waarbij de kernwapens tot aan de inzet onder Amerikaanse controle bleven. Dit voorstel werd in de VS door de Joint Chiefs of Staff voorgesteld aan de Secretary of State in november 1957⁴. Het principe werd een maand later reeds goedgekeurd op de NAVO-top door de regeringsleiders. De Amerikaanse en NAVO-besluitvorming ging dus

3 <http://www.youtube.com/watch?v=JK6a6Hkp94o>

4 http://www.dod.mil/pubs/foi/operation_and_plans/NuclearChemicalBiologicalMatters/306.pdf, p.58 (p.67 pdf)

uiterst snel, een aanwijzing voor de politieke impact die de lancering van de Spoetnik had.

De NAVO-regeringsleiders besloten op 16 december 1957 om kernwapens te plaatsen in Europa voor gebruik door andere dan Amerikaanse troepen. Het slotcommuniqué van de NAVO-top stelde: "To this end, NATO has decided to establish stocks of nuclear warheads, which will be readily available for the defence of the Alliance in case of need. In view of the present Soviet policies in the field of new weapons, the Council has also decided that intermediate range ballistic missiles will have to be put at the disposal of the Supreme Allied Commander Europe."⁵. Dit was vooral een principiële beslissing. Hoe dit in praktijk omgezet werd, werd uitgewerkt in het NATO Stockpile plan dat daarna binnen de NAVO uitgewerkt werd. De discussie ging op dat moment vooral om de plaatsing van middellange afstandsruketten, de Thor en Jupiter-ruketten, en nucleaire artillerie voor NAVO-troepen gelegerd in Duitsland, de Honest John. De uiteindelijke plaatsing van die middellange afstandsruketten in Turkije in 1961 was later de aanleiding voor de plaatsing van Russische kernwapens in Cuba en de daaropvolgende internationale crisis.

Regering Van Acker: géén kernwapens op Belgisch grondgebied

De Belgische regering Van Acker, bestaande uit socialisten en liberalen, bediscussieerde wel uitgebreid de Belgische positie over de kernwapenpolitiek van de NAVO op de ministerraad van 11 december 1957. Wat kernwapens betrof, was de beslissing: "s'opposera a l'installation sur le territoire de la Belgique, de rampes de lancement pour fusées à longue portée, ainsi qu'au stockage de bombes atomiques"⁶. Maw géén plaatsing van kernwapens op Belgisch grondgebied. Wel was men akkoord met de geformuleerde nucleaire politiek en om het Belgisch leger in Duitsland te laten deelnemen aan het gebruik van de nucleaire artillerie. Enerzijds vond de Belgische regering dat het moest participeren in de gemeenschappelijke defensie en dat het binnen de NAVO geen verschil mocht laten ontstaan tussen legers die uitgerust waren met kernwapens en andere zonder kernwapens. Anderzijds was men bevreesd om het dichtbevolkte België door de stockage van kernwapens tot een doelwit in de beginfase van een conflict te maken.

Op de ministerraden van 20 en 24 december 1957 werd ingegaan op de besluiten van de NAVO-top. Gesteld werd dat die NAVO-top moest begrepen worden als onderdeel van de Amerikaanse reactie op de successen van de Sovjet-Unie op het vlak van intercontinentale raketten en de Spoetniks⁷. En dat de besluiten in de lijn van het Belgische standpunt gingen: geen stockage of middellange afstandsruketten op Belgisch grondgebied werd verwacht, wel de mogelijkheid dat Belgische artillerie in Duitsland in geval van conflict Honest John-kernwapens kreeg met een draagwijdte van 150 km.⁸

De concrete kernwapenstrategie van de NAVO werd verder uitgewerkt door de NAVO-bureaucratie en viel onder de besluitvorming door de ministers van defensie. Cruciale spelers waren daarbij het Militair Comité (MC) en SACEUR, de militaire opperbevelhebber van de NAVO. SACEUR is steeds een Amerikaanse generaal, die ook de opperbevelhebber is van de Amerikaanse troepen in Europa. Beide spelen een belangrijke rol in het bepalen van de 'force requirements' of de benodigde troepen, en dus ook van de benodigde kernwapens. Zo werd een eerste belangrijke uitwerking gegeven door de MC70, ofwel het document waarin het Militair Comité de force requirements vastlegde voor de jaren 1958-1963, hetgeen goedgekeurd werd op 1 mei 1958 door de North Atlantic Council. Dit gebeurde door de

5 NAVO, Final Communiqué 16 december 1957, §20, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17551.htm

6 Ministerraad 11 december 1957, p.9, http://extranet.arch.be/510_1527_000_B/510_1527_000_05000_049/510_1527_000_05000_049_0A_0775.pdf

7 Ministerraad 24 december 1957, p.20, http://extranet.arch.be/510_1527_000_B/510_1527_000_05000_049/510_1527_000_05000_049_0A_0808.pdf

8 Ministerraad 20 december 1957, p.2-4, http://extranet.arch.be/510_1527_000_B/510_1527_000_05000_049/510_1527_000_05000_049_0A_0798.pdf

permanente vertegenwoordigers, maar de ministers van defensie hadden midden april over de ontwerp-tekst een topontmoeting gehouden. Het verslag hierover in de Belgische ministerraad is vrij summier en laat blijken dat er geen bijkomende veranderingen op nucleair vlak waren⁹.

1959: Principe-akkoord voor de installatie van kernwapens op Belgisch grondgebied

Op 8 mei 1959 legt de minister van defensie Gilson, tijdens de christen-democratische en liberale regering onder leiding van Gaston Eyskens, de Amerikaanse vraag voor om een akkoord af te sluiten over een depot voor kernwapens, onder controle van en bewaakt door Amerikaanse troepen. De minister van buitenlandse zaken Wigny wijst op de politieke draagwijdte en merkt op dat dit voor politiek gewoel kan leiden als dit publiek bekend wordt. Ook eerste minister Gaston Eyskens merkt op dat de publieke opinie het hier moeilijk mee gaat hebben en dat duidelijk moet zijn dat het niet gaat om lanceerinstallaties van middellange afstandsruketten. Ook wordt de opmerking gemaakt of de stationering van Amerikaanse troepen niet door het parlement goedgekeurd moet worden¹⁰.

Op de vraag om de draagwijdte van dit akkoord te preciseren antwoordt Gilson dat het om een principe-akkoord gaat tussen België en SACEUR om kernwapens op Belgisch grondgebied te stockeren. Over de uiteindelijke stockage beslist SACEUR overeenkomstig de militaire planning binnen de NAVO en in overeenstemming met de Belgische en Amerikaanse regering.¹¹ Het gaat dus om een kaderverdrag, geldig voor om het even welke vorm van opslag of depot, zonder dat daar al concrete plannen voor waren of voorgelegd werden. Gilson dringt aan op een snelle goedkeuring en wijst er op dat West-Duitsland, Nederland, Griekenland en Turkije reeds zo'n verdrag afgesloten hebben. Uiteindelijk beslist de ministerraad, op voorstel van de eerste minister, om aan de Amerikaanse regering volgend antwoord over te maken: *"faisant suite aux articles 20 et 21 du communiqué publié par le Conseil de l'OTAN, le 19 décembre 1957, le Gouvernement belge confirme qu'il consent à l'installation, en Belgique, de stocks de têtes atomiques qui doivent être fournies par les Etats-Unis et qui sont destinées à équiper les troupes de l'OTAN, conformément aux instructions des autorités compétentes. Qu'une convention ultérieure réglera les modalités d'exécution concernant l'emplacement, le financement, la garde, la responsabilité des stocks et de l'infrastructure."*

Op de ministerraad van 22 mei 1959 legt minister van buitenlandse zaken Wigny het antwoord voor dat hij wil overmaken ter goedkeuring voor. Het omvat volgende punten:

1. cet entreposage résulte d'une décision prise au Conseil des Ministres de l'O.T.A.N. en date du 19 décembre 1957: la décision de principe a donc été prise par le Gouvernement Van Acker;
2. ces engins sont destinés exclusivement à l'usage des forces belges;
3. dans chaque cas d'application des arrangements particuliers devront intervenir entre les autorités compétentes belges et américaines;
4. les effectifs américains affectés à la garde de cet entrepôt seront limités au minimum indispensable.¹²

Met deze beslissing verklaarde de Belgische regering zich principieel akkoord om kernwapens te stockeren, al was in principe elke concrete plaatsing onderhevig aan een toestemming van

⁹ Ministerraad 25 april 1958, 7-8,

http://extranet.arch.be/510_1527_000_B/510_1527_000_05000_050/510_1527_000_05000_050_0A_0261.pdf

¹⁰ Dit is inderdaad zo gestipuleerd in art. 185 van de grondwet: Vreemde troepen mogen niet dan krachtens een wet tot de dienst van de Staat worden toegelaten, het grondgebied bezetten of er doorheen trekken.

¹¹ Ministerraad 8 mei 1959, p.12,

http://extranet.arch.be/510_1527_000_B/510_1527_000_05000_051/510_1527_000_05000_051_0A_0228.pdf

¹² Ministerraad 22 mei 1959, p.10,

http://extranet.arch.be/510_1527_000_B/510_1527_000_05000_051/510_1527_000_05000_051_0A_0259.pdf

de Belgische regering. Deze toestemming door de Belgische regering werd echter uitgehold tot een loutere formaliteit en bleek later neer te komen op een verplichte uitvoering. Het was (en is nog steeds) aan SACEUR, en dus de NAVO-bureaucratie te SHAPE, om de behoeften op vlak van kernwapens te bepalen. Eenmaal dit gebeurd was en een concrete vraag aan België gesteld werd, bleek de Belgische regering geen ruimte meer te hebben om nee te zeggen. De sluipende besluitvorming werd met dit akkoord geïnstitutionaliseerd. En ze blijft tot op vandaag functioneren.

De discussie binnen de Belgische regering toonde trouwens dat die sluipende besluitvorming reeds aan de gang was. Waar voor de regering Van Acker het NAVO-besluit van december 1957 geen stockage op Belgisch grondgebied inhield, werd dit door de regering Eyskens al als een verplichting aanzien of voorgesteld.

De verdragen die afgesloten worden alvorens tot plaatsing van kernwapens over te gaan bestaan uit 3 categorieën:

Ten eerste de samenwerkingsakkoorden betreffende het gebruik van atoomenergie voor wederzijdse defensiedoeleinden. Deze akkoorden regelen voornamelijk de informatie-uitwisseling en zijn publiek gemaakt in de VS. Dit is het akkoord waar minister Wigny naar verwees. West-Duitsland, Nederland, Griekenland en Turkije sloten inderdaad zo'n akkoord in 1959. Italië en Frankrijk deden dit in 1961, Canada en het Verenigd Koninkrijk hadden al in 1955 dergelijke akkoorden afgesloten los van de NAVO-context. België was een laatkomer: het akkoord werd getekend op 17 mei 1962 en trad in werking op 5 september 1962¹³. Reden was dat de Belgische regering eerst het parlement uit het besluitvormingsproces wou uitsluiten, zonder dit ook expliciet te zeggen.

Daarnaast worden stockpile agreements afgesloten, zeg maar akkoorden die de stockering van de eigenlijke kernwapens, het statuut en bevoegdheden van de Amerikaanse troepen en de wederzijdse taakverdeling regelt.

Tenslotte worden Service Level-agreements of technische overeenkomsten afgesloten die dit verder in detail regelen. Deze akkoorden worden vaak afgesloten tussen de gemachtigde militaire administraties. Zo vinden we in een parlementaire vraag uit 1990 de vermelding van een technische overeenkomst 'betreffende de bevoorrading en de diensten ten gunste van strijdkrachten van de Verenigde Staten in Kleine Brogel' afgesloten op 2 februari 1971¹⁴. Deze technische overeenkomsten kunnen echter sneller wisselen naargelang de omstandigheden. Gezien na de Koude Oorlog de opslag van kernwapens wijzigde van een bovengrondse opslag naar een ondergrondse in bunkers onder de vliegtuighangars, zal dit nu door meer recente technische overeenkomsten geregeld zijn.

Gedurende de volgende jaren komt de Belgische betrokkenheid bij de nucleaire bewapening van de NAVO niet meer aan de orde op de ministerraad, tot op 23 maart 1962 de minister van defensie Segers op het Kabinet voor algemene politiek, zeg maar het kernkabinet, meedeelt dat opslagplaatsen voor kernbommen gebouwd worden op de basissen van Kleine Brogel en Florennes¹⁵. Deze kernbommen zijn bedoeld voor de nieuwe luchtmachteenheden met F-104 G gevechtsvliegtuigen. Het kabinet discussieert niet, maar neemt akte. De discussie en de beslissingen zijn dus elders genomen. Ook onbekend is wanneer de SACEUR of de VS aan de Belgische regering om de plaatsing van die kernwapens heeft gevraagd.

In de periode ervoor zijn er soms agendapunten, die met deze plaatsing van kernbommen in verband gebracht kunnen worden. Maar blijkbaar lag het punt van kernwapens op Belgische bodem zo gevoelig dat zelfs vermeden werd dit in het niet-publieke verslag van de ministerraad expliciet te vermelden.

Zo staat in het verslag van de ministerraad van 25 jan 1960 dat '*Le Conseil prend connaissance de la communication du Ministre de la Défense nationale, relative à l'entreposage de munitions spéciales en Belgique et y marque son accord*'. De ministerraad ging dus akkoord

13 Parl. vraag nr. 552 Van Dienderen, 1 februari 1990, Vr. en Antw. Kamer 1989-1990, p. 8360.

14 idem

15 Ministerraad 23 maart 1962, p. 2,

http://extranet.arch.be/510_1527_000_B/510_1527_000_05000_054/510_1527_000_05000_054_OC_0085.pdf

met de opslag van 'speciale munitie'. Welke die speciale munitie is is onduidelijk, maar mogelijk betreft het die kernwapens. Op dezelfde ministerraad werd besloten nieuwe F-104 G-gevechtsvliegtuigen aan te kopen.

Verder komt het wetsontwerp dat de bevoegdheid om de doorgang en verblijf van troepen behorend tot NAVO-bondgenoten van het parlement aan de regering delegeert een eerste maal aan bod op 5 augustus 1960, waarbij louter vermeld wordt dat dit wetsontwerp doorgezonden wordt aan de koning voor ondertekening¹⁶. Dit wetsontwerp werd ingediend in de Kamer op 2 november 1960¹⁷. Deze wet was een noodzakelijk element om de besluitvorming over de plaatsing van kernwapens aan het parlement te onttrekken en tot een loutere regeringsbevoegdheid te maken.

Deze elementen doen vermoeden dat de vraag om effectief kernwapens in België te plaatsen eind 1959 of begin 1960 aan België gesteld is door SACEUR. Al blijft het in principe mogelijk dat in 1960 enkel verder gewerkt werd om het juridische kader op punt te stellen, zonder dat er al van een concrete plaatsing sprake was. Duidelijkheid kan maar verschaft worden door andere archiefstukken.

En op 16 februari 1962 zet minister Fayat uiteen wat de draagwijdte is van het amendement van de socialistische senator Rolin op dit wetsontwerp. Rolin vroeg in zijn amendement om de plaatsing van kernwapens uit te sluiten van deze delegatie aan de regering, waardoor de beslissing hierover bij het parlement zou blijven liggen. Het verslag noemt kernwapens niet expliciet, maar het kan over niets anders gegaan zijn. Het verslag meldt enkel dat het Kabinet van oordeel is "*dat stappen dienen aangewend bij de indiener van het amendement opdat hij het zou intrekken*". Over deze wet verderop meer.

Op 26 april 1963 tenslotte meldt minister van Buitenlandse Zaken Spaak aan de ministerraad dat hij het laatste nodige verdrag getekend heeft met de VS opdat Amerikaanse militairen de opslagplaatsen van atoomwapens in België kunnen bewaken¹⁸. Dit impliceert dat de Stockpile agreement ergens tussen mei 1962 en april 1963 getekend is.

Parlement buitenspel

Alvorens die overeenkomsten afgesloten konden worden moest eerst het parlement overtuigd worden om zich buiten spel te zetten. In dat parlement bestond duidelijk weerstand tegen het plaatsen van kernwapens in België en een heel actieve stem was de socialistische senator Rolin. Reeds in 1957 legde hij de regering Van Acker het vuur aan de schenen.

Probleem voor de regering was dat de grondwet de bevoegdheid om hierover te beslissen duidelijk bij het parlement legde. Art 185 GW (oud artikel 121) stelt: '*Vreemde troepen mogen niet dan krachtens een wet tot de dienst van de Staat worden toegelaten, het grondgebied bezetten of er doorheen trekken. 'Krachtens een wet' impliceert dat het parlement die beslissing kan nemen of die met een wet kan delegeren*'. Zulk een delegatie wou de regering verkrijgen, zodat zij kon beslissen zonder het parlement. Daarom werd een wetsontwerp ingediend met als enig artikel '*De troepen van de Staten met België door het Noord-Atlantisch Verdrag verbonden mogen het nationaal grondgebied doortrekken of er gestationeerd zijn binnen de grenzen en onder de voorwaarden voor elk geval vastgesteld in met de betrokken regeringen te sluiten uitvoeringsakkoorden*.' Dit gaf de regering een wettelijke basis om zelf de beslissing over stationering van kernwapens te nemen, al werd dit er niet bij verteld.

Senator Rolin diende echter een amendement in, om dit aan te vullen met '*De voorgaande bepaling houdt geen machtiging in tot het bedienen of het aanleggen van lanceerbases noch tot het opslaan van nucleaire ammunitie voor middellange of lange-afstandsprojectielen*'. De

16 Ministerraad 5 augustus 1960,
http://extranet.arch.be/510_1527_000_B/510_1527_000_05000_053/510_1527_000_05000_053_0B_0675.pdf, p.2

17 Wetsontwerp , <http://www.dekamer.be/digidoc/OCR/K3170/K31700446/K31700446.PDF>

18 Ministerraad 26 april 1963, p. 4,
http://extranet.arch.be/510_1527_000_B/510_1527_000_05000_055/510_1527_000_05000_055_0C_0152.pdf

goedkeuring hiervan zou effectief het plan van de regering doorkruisen. Dit was hetgeen minister Fayat op de ministerraad van 16 februari 1962 ter berde bracht en waarop besloten werd dat 'stappen' ondernomen moesten worden. Die stappen werden tenslotte het parlement voorliegen. Toenmalig minister van Buitenlandse Zaken Spaak verklaarde dat de regering zich ertoe verbond deze wet niet te gebruiken om kernwapens op te slaan en dat, wanneer ze later toch die bedoeling had, dit niet zou gebeuren zonder dat het parlement haar toestemming gegeven had. De fractieleiders van de christen-democraten en de socialisten sloten zich daarbij aan. Senator Rolin trok daarop zijn amendement in en de wet werd goedgekeurd¹⁹.

Op 17 mei 1962, een maand na de publicatie van de wet²⁰, ondertekende minister Spaak het eerste akkoord dat de plaatsing van kernwapens mogelijk maakte. Een jaar later was het proces afgerond.

Uit Amerikaanse documenten blijkt dat de kernwapens in november 1963 toekwamen op de basis van Kleine Brogel²¹. Het parlement werd verder in het ongewisse gelaten. De stationering van kernwapens kwam bijgevolg tot stand door het parlement voor te liegen en buiten spel te zetten.

Jaren '70 en '80: het NAVO-dubbelbesluit

De besluitvorming in de jaren '80 om in België middellange afstandskernraketten te plaatsen, de Pershings en nucleaire kruisraketten, liep al even hobbelig. De notulen van de ministerraad uit deze periode zijn nog niet allemaal publiek, maar de memoires van de toenmalige eerste minister Martens geven daarvan een beeld, weliswaar zeer gekleurd.

Aan de oorsprong lag het zogenaamde NAVO-dubbelbesluit, genomen op de top van 12 december 1979, dat de plaatsing van 572 middellange afstandskernraketten voorzag gekoppeld aan een aanbod voor ontwapeningsgesprekken. 48 daarvan zouden in België geplaatst worden. In zijn memoires legt Martens de logica in NAVO-kringen achter dit besluit goed uit, en verdedigt ze alsof die gewerkt heeft met het latere INF-akkoord als resultaat. Die logica doet uitschijnen dat kernwapens gewone wapens zijn waarvan de effecten nog beheersbaar zijn. Dat terwijl er in Europa al genoeg kernwapens stonden om de wereldbol volledig onbewoonbaar te maken. En die kernwapens waren voor een groot deel onmiddellijk inzetbaar. Over al dan niet een nucleaire oorlog beginnen moet op een crisismoment op minder dan 15 minuten beslist worden. Russische roulette met de loop op de hele wereldbevolking gericht.

Het grote verschil met de vorige fase is dat deze beslissing duidelijk onder de publieke aandacht werd genomen. En dat publiek was niet gediend met een nieuw rondje nucleaire waanzin. Van bij het begin bestond er grote weerstand tegen dit voornemen bij de Europese bevolking, en werd er tegen storm gelopen. De Belgische goedkeuring ging dan ook niet van harte, en onder druk van de socialisten, werden daarbij enkele voorbehouden opgenomen waardoor van een automatische goedkeuring van de plaatsing op Belgisch grondgebied geen sprake was²².

Wie zulke voorbehouden maakt in NAVO-context, moet ze ook continu bewaken. En letten op wat ministers daarmee doen. Om een lang verhaal kort te maken, in 1985 moest de regering Martens constateren dat de vroegere minister van defensie Swaenen en de ministers van buitenlandse zaken Nothomb en Tindemans veel verregaandere engagementen hadden

19 Handelingen Senaat 1961-62, 3 maart 1962

20 Wet van 11 april 1962 die de doortocht en het verblijf in België toelaat van de troepen van de met België door het Noord-Atlantisch Verdrag verbonden landen

21 Robert S. Norris, William M. Arkin and William Burr, Appendix B: Deployments by Country, 1951-1977, Bulletin of Atomic Scientists 1999 55: 66, <http://bos.sagepub.com/content/55/6/66.full.pdf+html>

22 Wilfried Martens, *De memoires: luctor et emergo*, p.372-373, http://www.dbnl.org/tekst/mart043memo01_01/mart043memo01_01_0022.php

aangegaan tegenover de VS en de NAVO²³. Resultaat, de regering nam dan maar de Amerikaanse agenda over en plaatste de kernwapens in maart 1985. Het parlement had daarbij niet veel in de pap te brokken, en werd opnieuw met de gevolgen van de bevoegdheidsdelegatie uit 1962 geconfronteerd. En de stem van honderdduizenden mensen, die gedurende deze periode regelmatig op straat kwamen, werd al helemaal genegeerd. Opnieuw is de les, in de NAVO laat men beter op tijd zijn bezwaren horen. Eenmaal de mallemlen in gang gezet is worden bezwaren steeds politiek kostelijker. Als België (en Nederland) veel stevigere vraagtekens bij het NAVO-dubbelbesluit hadden gezet, dan had dit een engagement om kernwapens te plaatsen kunnen voorkomen. En het had een signaal geweest dat het menens was met nucleaire ontwapening. Europa was er echt niet onveiliger op geworden. En het maatschappelijk protest tegen de nucleaire bewapening speelde waarschijnlijk een grotere rol dan de extra kernraketten om een voedingsbodemp voor nucleaire ontwapening te leggen.

Na de val van de Muur in 1989 vind er een uitgebreide reductie van het kernwapenarsenaal in Europa. Die kwam er echter niet vanzelf. Als het van de NAVO-bureaucratie afhing was het nucleaire business as usual. Het grootste deel van dit kernwapenarsenaal bestond uit korte afstandskernwapens, zoals de nucleaire artillerie waarover ook de in Duitsland gelegerde Belgische eenheden beschikte. De modernisering ervan was voor de NAVO-bureaucratie een routine-klus die afgehandeld kon worden in de ambtelijke molen. Voor één keer durfde een Belgische minister hier op tijd wat vraagtekens bij plaatsen: Guy Coëme (PS) en minister van defensie van 1988 tot 1992. Rik Coolsaet, toen adjunct-kabinetschef, wees er onlangs nog op in een opiniestuk en beschreef de periode in 'Klein land, veel buitenland'. In oktober 1988 verliet Coëme in de Nuclear Planning Group de typische Belgische houding van stilzwijgende toestemming. Hij weigerde een rapport over de voorgestelde modernisering goed te keuren. Dit was nog voor de val van de Muur, maar wel was er met het INF-akkoord sprake van een duidelijke ontspanning in de betrekkingen met de Sovjet-unie onder Gorbatsjov. Hij kreeg geen vriendelijke ontvangst maar het Belgische voorbehoud werd wel gehoord en geacteerd. Enkele maanden later bleek ook Duitsland er voor te opteren om beslissingen over de modernisering uit te stellen en uiteindelijk werd in mei 1989 op de NAVO-top besloten om de modernisering uit te stellen tot 1992. Hieruit blijkt dat ook een klein NAVO-lid assertief kan zijn zonder negatieve gevolgen. En dat het dit ook best is om te voorkomen dat haar buitenlandse politiek gevangen blijft in de oude logica van de NAVO-bureaucratie of dat ze stilzwijgend engagementen aangaat die later moeilijk verteerbaar blijken voor haar bevolking.

Dit soort assertieve politiek met betrekking tot het NAVO-kernwapenbeleid hebben we sindsdien niet meer gezien. De nucleaire bureaucratie kan zelfs 20 jaar na de Koude Oorlog blijven stoer doen met kernwapens, terwijl zelfs de Amerikaanse Air Force in Europa het nut van die dingen in twijfel trekt. Op dezelfde manier krijgen we nu langzaam ook de modernisering van die wapens in de maag gesplitst. De Belgische buitenlandse politiek dient nu eenmaal vooral de carrière van haar ministers, en niet omgekeerd. Minister van defensie De Crem aast op het postje van NAVO secretaris-generaal, en dus vormt conformisme de boventoon in de Belgische NAVO-politiek.

23 Wilfried Martens, *De memoires: luctor et emergo*, p.389-390,
http://www.dbnl.org/tekst/mart043memo01_01/mart043memo01_01_0022.php